

Наталія Йосипівна БАСЮРКІНА

доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри управління бізнесом,
Одеської національної академії харчових технологій
ORCID ID: 0000-0001-9342-8863
E-mail: nbas@email.ua

РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

Басюркіна, Н. Й. Розвиток інвестиційного потенціалу агропродовольчої сфери регіону [Текст] / Наталія Йосипівна Басюркіна // Український журнал прикладної економіки. – 2019. – Том 4. – № 3. – С. 289–296. – ISSN 2415-8453.

Анотація

*У статті розглянуто сучасні тенденції, загрози, проблеми й чинники розвитку інвестиційного потенціалу агропродовольчої сфери Причорноморського регіону України, формування якого дозволить досягти стратегічних цілей України до 2030 року. Метою дослідження є узагальнення практичного досвіду залучення інвестицій, впровадження інвестиційних проектів, створення сприятливого інвестиційного клімату в агропродовольчій сфері та розвиток інвестиційного потенціалу агропродовольчої сфери Причорноморського регіону в умовах трансформації економіки України. В умовах децентралізації економіки України обґрунтовано стратегічні напрями розвитку інвестиційного потенціалу для забезпечення сталого розвитку агропродовольчої сфери й продовольчої безпеки Причорноморського регіону України. Узагальнено практичний досвід залучення інвестицій, впровадження інвестиційних проектів, створення сприятливого інвестиційного клімату в агропродовольчій сфері та розвиток інвестиційного потенціалу агропродовольчої сфери Причорноморського регіону в умовах трансформації економіки України. Одним з головних антикризових заходів, за допомогою яких є можливим розв'язання проблем агропродовольчої сфери, є впровадження інновацій. Наведено розроблений науковцями Одеської національної академії харчових технологій інноваційно-інвестиційний проект виробництва м'яса, кормового борошна й іншої продукції з молюска рапани чорноморської «*Rapana Venosa*». Обґрунтовано вплив запропонованого проекту на розвиток інвестиційного потенціалу Причорноморського регіону. Обґрунтовано вплив чинників на розвиток інвестиційного потенціалу агропродовольчої сфери регіону. Визначено, яким чином реалізація запропонованого авторами інноваційно-інвестиційного проекту сприятиме вирішенню проблем розвитку інвестиційного потенціалу агропродовольчої сфери.*

Ключові слова: агропродовольча сфера, сталий розвиток, інвестиційний потенціал, Причорноморський регіон України, інноваційно-інвестиційний проект, харчова й переробна промисловість, кормове борошно, рапана чорноморська.

Nataliya BASIURKINA

Doctor of Economics, Associate Professor, Head of Business Management Department,
Odessa National Academy of Food Technologies

DEVELOPMENT OF INVESTMENT POTENTIAL OF THE REGIONAL AGRI-FOOD SECTOR

Abstract

The article discusses current trends, threats, problems and factors in the investment potential development of the agri-food sector of the Black Sea region of Ukraine, the formation of which will promote the achievement of the strategic goals of Ukraine by 2030. The aim of the study is to

*summarize the practical experience of attracting investments, implementing investment projects, creating a favorable investment climate in the agri-food sector and developing the investment potential of the agricultural sector of the Black Sea region in the conditions of Ukrainian economy transformation. Strategic directions for the investment potential development under the conditions of decentralization of the Ukrainian economy are substantiated to ensure sustainable development of the agri-food sector and food security of the Black Sea region of Ukraine. The practical experience of attracting investments, implementing investment projects, creating a favorable investment climate in the agri-food sector and developing the investment potential of the agri-food sector of the Black Sea region under the conditions of the Ukrainian economy transformation is summarized. One of the main anti-crises measures by which it is possible to solve the problems of the agri-food sector is the implementation of innovations. An innovative investment project for the production of meat, fodder flour and other products from the Black Sea clam *Rapana Venosa*, developed by the scientists of the Odessa National Academy of Food Technologies, is presented. The influence of the proposed project on the investment potential development of the Black Sea region of Ukraine is substantiated. Implementation of the innovative-investment project proposed by the authors will allow the region to develop the infrastructure of the agro-food market, reduce the agro-ecological imbalances, promote the efficient use of the region's bioresources, will not damage the ecology, will allow the government to cooperate with large agroholdings, small enterprises and households, attract investment and advanced technologies, allow the region to enter the international agro-food market, will lead to the rural areas development and improve the living standards of rural residents of the Black Sea region of Ukraine. The factors influence on the investment potential development of the region agro-food sector is substantiated. It is determined how the implementation of the innovation project proposed by the authors will contribute to solving problems of the investment potential development of the agro-food sector.*

Key words: *agri-food sector, stable development, investment potential, Black Sea region of Ukraine, innovation and investment project, food and processing industry, fodder flour, black sea rye.*

JEL classification: *E22; O13*

Вступ

Від рівня розвитку агропродовольчої сфери залежить ступінь забезпечення продовольчої безпеки країни, що в свою чергу впливає на військову й енергетичну безпеку тощо. Нині надважливим завданням української економіки є формування такого інвестиційного потенціалу, який забезпечуватиме сталий розвиток агропродовольчої сфери. Це затверджено на Саміті ООН зі сталого розвитку у 2015 р. [1], лежить в основі Цілей сталого розвитку України, обґрунтованих у Національній доповіді відповідно до тенденцій світового розвитку [2] й затверджених Указом Президента України [3], що відображено у Доктрині збалансованого розвитку України до 2030 року [4]. Отже, від рівня розвитку інвестиційного потенціалу агропродовольчої сфери регіонів країни залежить здоров'я й добробут майбутніх поколінь українців.

Нині потенційно важливими для України є напрями подолання бідності, який містить такий критерій продовольчої безпеки як частка витрат на харчування в сукупних витратах домогосподарств. Серед стратегічних цілей є подолання голоду і розвиток сільського господарства, чиста вода і належні соціальні умови, доступна і чиста енергія. Тому, «для України необхідним є технологічне переоснащення й модернізація галузей аграрного виробництва на засадах підвищення їх енергоефективності, забезпечення дотримання екологічних норм, міжнародних стандартів якості продовольства й харчової сировини, а також гарантування продовольчої безпеки держави» [2, с. 18]. Для досягнення вказаних цілей є необхідним створення інноваційного середовища, залучення інвестицій в агропродовольчу сферу, впровадження старта-

пів, розвиток агропромислових кластерів, що є основою моделі «креативної економіки» [2, с. 59]. Отже, вважаємо, що формування інвестиційного потенціалу агропродовольчої сфери дозволить досягти цілей сталого розвитку України до 2030 року.

Дослідженню питань розвитку агропромислового сектору й забезпечення продовольчої безпеки країни присвячені праці відомих українських вчених І. Л. Лукінова [5], Р. П. Мудрак [6], П. Т. Саблука [7; 8], П. В. Осипова [9] й інших. Наукові засади розробки стратегії сталого розвитку відображено в роботах Б. В. Буркинського [10], Л. Є. Купінець [10], В. М. Степанова [10], Н. М. Андреевої [10], Н. І. Хумарової [10] та інших. Інноваційно-інвестиційні аспекти сталого розвитку агропродовольчої сфери економіки розкрито в сучасних працях О. М. Бородіної [11], С. М. Кваші [12], Т. М. Осташко [11], Б. Й. Пасхавера [11], О. В. Шубравської [11] й інших. Вітчизняні вчені В. В. Лагодієнко [13], М. А. Чайковська [13], О. І. Лайко [14], В. Ф. Горячук [14], В. М. Осипов [14] і інші досліджували складові і резерви забезпечення, концепцію і стратегію сталого розвитку агропродовольчої сфери Причорноморського регіону. Але нині, коли перед українським суспільством постає завдання децентралізації, все більшої актуальності набувають питання формування інвестиційного потенціалу агропродовольчої сфери регіонів. Тому в цій роботі ми зупинились на обґрунтуванні стратегічних напрямів розвитку інвестиційного потенціалу для забезпечення сталого розвитку агропродовольчої сфери Причорноморського регіону України.

Мета статті

Метою дослідження є узагальнення практичного досвіду залучення інвестицій, впровадження інвестиційних проектів, створення сприятливого інвестиційного клімату в агропродовольчій сфері й розвиток інвестиційного потенціалу агропродовольчої сфери Причорноморського регіону в умовах трансформації економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Метою розвитку агропродовольчої сфери є формування сталої системи продовольчої безпеки країни. Досягнення цієї мети є можливим лише за умов сталого розвитку інвестиційно-інноваційного потенціалу агропродовольчої сфери. Завдання забезпечення українського населення якісною недорогою вітчизняною продукцією до сих пір залишається невирішеним в соціально-економічному, а іноді, якісному аспектах. Експорт надлишків сільськогосподарської продукції буде доцільним лише при вирішенні окресленого завдання. Отже, на всі ланки агропродовольчої сфери покладене завдання зміцнення її інноваційно-інвестиційного потенціалу й забезпечення сталого розвитку. В умовах децентралізації в Україні посилюється регіональний вплив на загальноекономічні процеси, тому нами досліджено напрями розвитку інвестиційного потенціалу Причорноморського регіону. Через значущість зернового господарства та морегосподарського комплексів нами проаналізовано діяльність зернозберігаючих, зернопереробних, хлібопекарських підприємств і підприємств з виробництва морепродуктів.

На наш погляд, загрозами сталого розвитку інвестиційного потенціалу агропродовольчої сфери Причорноморського регіону є глобальна конкуренція з боку іноземних компаній-виробників продовольства, глобальні зміни клімату в бік потепління, виснаження ґрунтів, забруднення навколишнього середовища, а також ризики наслідків «відкриття» ринку землі.

Після підписання Угоди про асоціацію з ЄС Україна розпочала новий етап гармонізації агропродовольчої сфери з європейськими нормами, що відобразилось на стабільності її розвитку й скоротило інвестиційний потенціал країни. Нині проблеми розвитку інвестиційного потенціалу агропродовольчої сфери полягають у такому [15, с. 36-37]:

❖ недосконале державне регулювання розвитку агропродовольчої сфери – водночас останнім часом у країні йдеться про певну дерегуляцію;

❖ неналежні відносини між ланками агропродовольчої сфери, недостатньо розвинена інфраструктура агропродовольчого ринку, наприклад, недосконала система логістики зберігання продукції, що призводить до її псування та втрат;

❖ збільшення агроекологічних дисбалансів;

❖ неефективне використання сільськогосподарських угідь, їх занепад, забруднення, зниження якості ґрунтів, відсутність у вітчизняних сільськогосподарських виробників мотивації до дотримання агроекологічних вимог на фоні значного рівня розораності земель тощо;

❖ витіснення агрохолдингами дрібних аграрних, переробних, промислових підприємств і господарств населення, що опосередковано сприяє зростанню екологічного навантаження й соціальної напруженості;

❖ дрібні виробники не мають доступу до недорогих позик, інвестицій, сучасних технологій, досягнень науково-технічного прогресу, виходу на міжнародний ринок збуту сільськогосподарської сировини й продовольства;

❖ недостатній контроль за якістю та безпечністю продукції агропродовольчої сфери – як наслідок – незавершеність процесів адаптації до європейських вимог і нестабільність конкурентних позицій вітчизняної сільськогосподарської сировини й продовольства на зовнішніх ринках;

❖ низький рівень оплати праці працівників сільського господарства порівняно із заробітною платою в середньому по економіці України;

❖ занепад села й сільських територій;

❖ низький рівень соціального забезпечення працівників і мешканців сільської місцевості, умов праці й проживання.

Подолання вказаних проблем сприятиме подальшому сталому розвитку агропродовольчої сфери економіки України, збалансуванню економічної, екологічної, соціальної, інституційної складових розвитку, відродженню та подальшому збільшенню інвестиційного потенціалу агропродовольчої сфери регіонів країни. Одним з головних антикризових заходів, за допомогою яких є можливим розв'язання вказаних проблем агропродовольчої сфери, є впровадження інновацій. Розробкою й впровадженням інноваційно-інвестиційних проектів Причорноморського регіону України займаються науковці Одеської національної академії харчових технологій.

Так, обґрунтовано інноваційно-інвестиційні проекти виробництва й гідротермічної обробки зерна рису при переробці в крупи, переробки цільозернових і плівчастих сортів пшениці на борошно, переробки мушлі молюска рапани «*Rapana Venosa*» на борошно кормове, відкриття інноваційної пекарні і т.п., що дозволить залучити кошти в Причорноморський регіон. Проекти мають економічну, соціальну й екологічну ефективність, спрямовані на вирішення сучасних загальноекономічних проблем, сприятимуть залученню інвестицій і зростанню інвестиційного потенціалу регіону.

Для досягнення цієї мети є доцільним випускати інноваційні продукти, як, наприклад, нову продукцію – борошно з мушлі рапанів і комбікорми з них на основі науково-технологічної бази підприємств регіону спільно з ОНАХТ, комбікорми-консерви для домашніх тварин, а в майбутньому – будівельні матеріали й налагодити народні промисли. Від такої диверсифікації залежатиме задоволення потреб працівників, що є вкрай важливим, оскільки результати їх роботи впливають на досягнення поставленої підприємством мети. Це надає можливості отримати додаткові прибутки та спрямувати їх на матеріальне заохочення працюючих підприємства, а в подальшому – сприятиме залученню нових кваліфікованих кадрів, розвитку інвестиційного потенціалу і перетворенню України у стабільну квітучу розвинену країну з високим рівнем продовольчої безпеки.

Через те, що рапана є хижак, який знищує колонії мідій, устриць і гребінців, обмеження її кількості в екосистемі Чорного моря залишається першочерговим

завданням державної та регіональної агропродовольчої політики. У зв'язку з цим постає питання про необхідність популяризації споживних властивостей даного молюска в Україні, розробки технологій переробки й логістики рапани чорноморської.

Незважаючи на конкурентів і «тіньових» подрібнювачів мушлі рапани, крім задоволення потреб птахофабрик і фермерів Одеської області, споживачем може бути весь Причорноморський регіон, а саме: підприємства Одеської, Миколаївської й Херсонської областей, а в перспективі – всієї України, а також імпорт до Китаю, інших азіатських країн і Близького Сходу. Отже, попит на кормове борошно з мушлі рапани є гарантованим і зростаючим. Доведено, що виробництво кормового борошна з мушлі рапани є доцільним для підприємств, які займаються виловом і переробкою рапани. В Одеській області існує три великих виробника рибопродукції та м'яса рапани чорноморської.

Моніторинг ринку нерибних об'єктів промислу вказує на перспективність харчового використання рапани чорноморської й доцільність збільшення обсягів її промислу з метою забезпечення населення України вітчизняною продукцією прогнозованого рівня якості. Необхідно здійснити заходи для популяризації даного молюска в Україні, впровадити державну підтримку підприємств по переробці рапани чорноморської.

На основі дослідження масово-розмірних характеристик молюска встановлено, що реалізація й транспортування м'яса чорноморської рапани в необробленому вигляді є неефективними з точки зору логістичних перевезень.

Причини, з яких екологія сприяють вилову рапани в Чорному морі:

- ❖ нині м'ясо рапани є смачним делікатесом;
- ❖ корисність м'яса рапани доведена багатьма дослідженнями, сприяє вирішенню проблеми забезпечення продовольчої безпеки;
- ❖ це завезений у Чорне море хижак, який знищив гребінців, устриць та майже знищив фільтраторів води – мідій, що може призвести не тільки до зникнення цих молюсків, а й до забруднення води у Чорному морі.

В Турції й Болгарії виділяються державні кошти на збір рапани дайверами, а в Україні поки такий механізм не відпрацьовано. Так, в 2018 році обсяг тіньової реалізації м'яса рапани в Україні склав понад 100 млн грн [16].

Від рапанів використовують все. В першу чергу, споживачами м'яса рапани є сектор громадського харчування, до того ж це українська експортна складова. Нутрощі використовують звіроферми на корми норкам. З мушлі виробляють сувенірну продукцію, а також сушать, перемелюють у борошно, яке із задоволенням купують птахівницькі господарства – від птахофабрик до перепелиних ферм. Змелена мушля також є добрим будівельним матеріалом. Зяброві кришечки експортують до східних країн, де їх використовують у косметології. Українці поступово складають конкуренцію беззаперечним лідерам – турецьким експортерам рапанів.

В українському Причорномор'ї існує велика кількість маленьких підприємств, або взагалі незареєстрованих поодиноких «тіньових» підприємств, які займаються виловом і переробкою рапани, і, навіть, мушлі рапани. В плані боротьби з цим хижаком вони приносять користь екології Чорного моря, але держава має налагодити механізми, які сприятимуть їх виходу з «тіні», сплаті податків, створенню нових робочих місць і розвитку інвестиційного потенціалу українського Причорномор'я.

Для вирішення означених проблем нами обґрунтовано доцільність створення науково-виробничого кластеру – Всеукраїнського Центру молюсківництва на базі Одеської національної академії харчових технологій. Розроблено проект використання мушлі рапани, а саме – впровадження технологічної лінії для виробництва кормового борошна з раковини рапани продуктивністю 1 тонна за годину, що за рік дорівнюватиме 1056 тонн. Розраховано, що при впровадженні проекту переробки мушлі рапани чорноморської на кормове борошно для сільськогосподарських тварин і свійської птиці

при залученні інвестиційних коштів у сумі 2 375 тис. грн, чистий прибуток дорівнюватиме 4 627 тис. грн Розрахована вартість 1 кг кормового борошна з мушлі рапани чорноморської 6 грн за кілограм є нижчою, ніж середня у регіоні. За умов виконання планових показників проекту й усунення ризиків, можна отримати високу рентабельність інвестиційного проекту – 195 %, що дозволить окупити інвестиційні витрати за 4 місяці, тобто за один сезон. Дисконтований строк окупності дорівнює одному року, тому інноваційно-інвестиційний проект виробництва кормового борошна з мушлі рапани є доцільним і інвестиційно привабливим. Проект є перспективним з точки зору подальшого розвитку ринку м'яса й м'ясопродуктів, в тому числі свійської птиці, та нарощуванню інвестиційного потенціалу Причорноморського регіону.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Досліджено напрями розвитку інвестиційного потенціалу агропродовольчої сфери Причорноморського регіону України. Через значущість зернового господарства і морегосподарського комплексів нами проаналізовано діяльність зернозберігаючих, зернопереробних, хлібопекарських і підприємств з виробництва морепродуктів. Розкрито проблеми розвитку інвестиційного потенціалу агропродовольчої сфери регіону.

Обґрунтовано вплив чинників на розвиток інвестиційного потенціалу агропродовольчої сфери регіону, а саме: зміна законодавства дозволяє харчовим і переробним підприємствам скористатися сприятливими можливостями для завоювання ніш на ринку – розширення сфери діяльності; зміна політичних партій здійснює невеликий позитивний вплив. Цей чинник надає можливість зміцнити позиції компаній на ринку; загроза терактів становить серйозну проблему для підприємств, оскільки у цьому випадку вони зазнають великих втрат і може постраждати економіка регіону в цілому; економічна нестабільність у країні є загрозою для харчових і переробних підприємств; розвиток і вдосконалення технологій на підприємствах забезпечить зростання ефективності виробництва; зміни у базових цінностях і посилення тенденцій до здорового способу життя позитивно вплинуть на розвиток зернового господарства, тваринництва, ринку комбікормової продукції, адже це є основою для випуску екологічної м'ясної продукції, а тим самим – корисним джерелом енергії нормальної життєдіяльності людей; демографічні зміни, зокрема підвищення споживання м'ясної продукції високої якості, є можливістю для залучення більшої кількості споживачів до харчової продукції й зростання прибутків харчових і переробних підприємств; загальний стан довкілля в країні може стати загрозою для виробництва саме цієї комбікормової продукції. Рівень екологічної безпеки, а саме забруднення Чорного моря, залишається незадовільним. На це впливає насиченість території промисловими й іншими екологічно небезпечними об'єктами, низький рівень амортизації основних фондів, що для більшості з них наближається до критичних значень, у зв'язку з чим зростає ризик виникнення аварій і катастроф техногенного походження.

Правильно й вчасно прийняті стратегічні рішення відіграють нині ключову роль в успішному розвитку регіонів України. Тому нами запропоновано в якості антикризових стратегічних заходів розробка й впровадження інноваційно-інвестиційних проектів в агропродовольчій сфері.

Реалізація запропонованого авторами інноваційно-інвестиційного проекту сприятиме вирішенню проблем розвитку інвестиційного потенціалу агропродовольчої сфери, а саме: вдосконалює відносини між ланками агропродовольчої сфери, розвиває інфраструктуру агропродовольчого ринку, тобто система логістики й зберігання продукції не призводить до її псування та втрат; сприяє зменшенню агроекологічних дисбалансів, тобто зменшує кількість хижака-молюска, який загрожує іншим їстівним молюскам; сприяє ефективному використанню біоресурсів регіону, не приносить шкоди

екології; дозволяє співпрацювати з великими агрохолдингами й дрібними аграрними, переробними, промисловими підприємствами та господарствами населення, що опосередковано сприяє зменшенню екологічного навантаження та соціальної напруженості; залучає інвестиції та сучасні технології, що сприяє виходу на міжнародний ринок збуту сільськогосподарської сировини й продовольства; достатній контроль за якістю й безпечністю продукції – як наслідок – адаптація до європейських вимог і стабільність конкурентних позицій вітчизняної продукції на зовнішніх ринках; рівень оплати праці працівників по проекту відповідає середньому рівню по економіці України; призводить до розвитку села й сільських територій Причорноморського регіону України; призводить до підвищення рівня соціального забезпечення працівників і мешканців сільської місцевості, умов праці та проживання.

Список літератури

1. Історичний новий Порядок денний у галузі сталого розвитку одностайно прийнятий 193 державами-членами ООН. Нью-Йорк, 25 вересня 2015 р. <http://www.un.org.ua/ua/informatsiinyi-tsentri/news/3579-2015-09-28-12-06-08-istorichniy-noviy-poryadok-den>.
2. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь 2017. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. http://www.un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf.
3. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України №722/2019 від 30.09.2019 р. <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>.
4. УКРАЇНА 2030: Доктрина збалансованого розвитку. [Жилінська О. (науковий редактор), Мельничук О. (відповідальний редактор) та інші]. Видання друге. Львів: Кальварія, 2017. 164 с.
5. Лукінов І. І. Агропромислова політика у макроструктурних пріоритетах. Вибрані праці: у 2-х книгах. Київ: ННЦ ІАЕ, 2007. Кн. 1. С. 247-256.
6. Mudrak R., Nyzhnyk I., Lagodiienko V., Lagodiienko N. Impact of seasonal production on the dynamics of prices for meat and dairy products in Ukraine. *TEM Journal*, 2019, Vol.8, No.4. P. 1159-1168.
7. Саблук П. Т. Основні положення нової економічної парадигми національної продовольчої безпеки України в XXI ст. *Економіка України*. 2002. №5 (478). С. 54-61.
8. Саблук П. Т. Коденська М. Ю. Концептуальні засади розробки і реалізації інвестиційних програм в аграрно-промисловому виробництві. Київ: ННЦ ІАЕ, 2012. 46 с.
9. Осипов П. В. Интегральный производственный потенциал пищевой промышленности. Одесса: ИПРЭИ НАН Украины, 2004. 289 с.
10. Наукові засади розробки стратегії сталого розвитку: монографія / Б. В. Буркинський та інші. Одеса : ІПРЕЕД НАН України, 2012. 714 с.
11. Аграрний і сільський розвиток для зростання та оновлення української економіки: наукова доповідь / за ред. чл.-кор. НАН України Бородіної О. М., д.е.н. Шубравської О. В. Київ : ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України, 2018. 152 с.
12. Кваша С. М. Методологічний базис прийняття суспільних рішень в аграрній політиці. *Економіка АПК*. 2013. № 8. С. 12-23.
13. Лагодієнко В. В., Чайковська М. А., Лагодієнко В. В., Сталий розвиток агропродовольчої сфери Причорноморського регіону. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Том 3. № 3. С. 93-101.
14. Соціально-економічний розвиток Українського Причорномор'я: виклики і можливості: монографія / Б. В. Буркинський та інші. Одеса : ІПРЕЕД НАН України, 2012. 808 с.
15. Лопатинський Ю. М., Тодорюк С. І. Детермінанти сталого розвитку аграрних підприємств: монографія. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2015. 220 с.

References

1. Istorychnyi novyi Poriadok denniy u haluzi staloho rozvytku odnostaino pryiniaty 193 derzhavamy-chlenamy OON (2015). New York. [The historic new Sustainable Development Agenda was unanimously adopted by 193 UN Member States. New York, September 25, 2015]. Available at: <http://www.un.org.ua/ua/informatsiinyi-tsentr/news/3579-2015-09-28-12-06-08-istorichniy-noviy-poryadok-den>.
2. Tsili staloho rozvytku: Ukraina. Natsionalna dopovid. (2017). [Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine]. Available at: http://www.un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf.
3. Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku. [On the Sustainable Development Goals of Ukraine until 2030: Presidential Decree]. № 722/2019 dated 30.09.2019. Available at: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>.
4. *UKRAINE 2030: Doktryna zbalansovanoho rozvytku*. [UKRAINE 2030: The Doctrine of Balanced Development]. [In Zhylynska, O., Melnychuk, O. (ed.), Antoniuk L., Humenna O., Radchuk A.] (2017). Kalvariia. Lviv. Ukraine.
5. Lukinov, I.I. (2007). *Ahropromyslova polityka u makrostrukturnykh priorytetakh*. [Agro-industrial policy in macrostructural priorities]. Selected works: in 2 books.: NNTs IAE, Kyiv. Book 1, pp. 247–256.
6. Mudrak R., Nyzhnyk I., Lagodiienko V., Lagodiienko N. (2019). Impact of seasonal production on the dynamics of prices for meat and dairy products in Ukraine. *TEM Journal*. Vol.8, No .4, p. 1159–1168.
7. Sabluk, P. T. (2002). «The main provisions of the new economic paradigm of national food security of Ukraine in the XXI century». *Ekonomika Ukrainy*. №5 (478), pp. 54–61.
8. Sabluk, P. T., Kodenska, M. Yu. (2012). *Kontseptualni zasady rozrobky i realizatsii investytsiinykh prohram v ahrarno-promyslovomu vyrobnytstvi*. [Conceptual principles of development and implementation of investment programs in agrarian and industrial production]. NNC IAE. Kyiv. Ukraine.
9. Osypov, P. V. (2004). *Intehralnyj proizvodstvennyi potentsyal pishchevoj promyshlennosti*. [Osipov Integrated production potential of the food industry].: IPREEI NAN Ukrainy. Odessa. Ukraine.
10. *Naukovi zasady rozrobky stratehii staloho rozvytku*. [Scientific principles of sustainable development strategy development]. (2012) [Burkynskyi, B. V. and others]. IPREED NAN Ukrainy. Odessa. Ukraine.
11. *Ahrarnyi i silskyi rozvytok dlia zrostannia ta onovlennia ukrainskoi ekonomiky: naukova dopovid*. [Agrarian and rural development for growth and renewal of the Ukrainian economy: scientific report]. (2018) [In Borodinoi, O. M., Shubravskei, O. V. (ed.)]. DU «Institute ekonomiky ta prohnozuvannya NAN Ukrainy». Kyiv. Ukraine.
12. Kvasha, S. M. (2013). «Methodological basis of public decision making in agrarian policy». *Ekonomika APK*. № 8, pp. 12–23.
13. Lagodiienko, V. V., Chaikovska, M. A., Lagodiienko, V. V. (2018) «Sustainable Development of the Agro-Food Sphere of the Black Sea Region». *Ukrainian Journal of Applied Economics*. Vol. 3. № 3, pp. 93–101.
14. *Sotsialno-ekonomichnyi rozvytok Ukrainskoho Prychornomia: vyklyky i mozhlyvosti*. [Socio-economic development of the Ukrainian Black Sea coast: challenges and opportunities]. (2012) [Burkynskyi, B. V. and other]. IPREED NAN Ukrainy. Odessa. Ukraine.
15. Lopatynskyi, Yu. M., Todoriuk, S. I. *Determinanty staloho rozvytku ahrarnykh pidpriemstv*. [Determinants of sustainable development of agricultural enterprises]. ChNU. Chernivtsi. Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 19.07.2019 р.